

НЕОБХОДИМАТА ВЕЩ

Robert Sheckley
The Necessary Thing

Ричард Грегър седеше зад своето бюро в прашната кантора на фирмата "ААА - ОПС" - Астронавтска антиентропийна агенция за опазване на природната среда. Седеше и тъпо гледеше в списъка, включващ ни повече, ни по-малко от 2305 наименования. Опитваше се да си спомни дали нещо не е пропуснато.

Антирадиационен крем? Осветителна ракета за вакуум? Устройство за пречистване на вода?

Нямаше пропуски.

Той се прозина и погледна часовника. Колегата му Арнолд трябваше да се върне всеки момент. Още сутринта тръгна да купи всичко и да проконтролира товаренето на кораба. По разписание трябваше след няколко часа да стартират, за да изпълнят поредната поръчка.

Дали все пак всичко е предвидено? Космическият кораб е като остров, който сам се обезпечава. Ако на Дементия II ти се свърши боба, не можеш да отидеш при зарзаватчията и да си купиш. А ако, не дай си Боже, изгори обшивката на главния двигател, никой няма да се разбърза да ти я смени. На борда трябва да има абсолютно всичко - и резервна обшивка, и инструменти за ремонта, и инструкция как да го извършиш. Космосът е прекалено голям и спасителните операции представляват излишен, с нищо неоправдан лукс.

Апаратура за екстракция на кислород... Цигари... Направо универсален магазин, а не ракета.

Грегър остави списъка, взе едно тесте измачкани карти и започна да реди безнадежден пасианс, който сам беше измислил.

След малко с небрежна походка влезе Арнолд. Грегър подозрително го изгледа. Когато дребният химик започне щастливо да подскача, това означава, че "ААА - ОПС" я чакат големи неприятности.

- Всичко ли купи? - заинтересува се Грегър.

- В най-доброто възможно състояние - гордо заяви Арнолд.

- Стартът е насрочен за...

- Хайде, успокой се, всичко ще бъде наред!

Той приседна на ръба на масата.

- Успях да икономисам цял куп мангизи.

- О, не! - Грегър изтръпна при тези думи. - Какви си надробил пак?

- Не, не, само си помисли за тези грешни пари, които напразно харчим при всеки полет, дори и най-тривиалния. Най-съвестно купуваме и опаковаме тези 2305 неща по списък - и за какво? Заради някакъв си нищожен шанс да ни потрябва едно от тях. Полезният товар на кораба е сведен до минимум, няма къде да седнем, а тия вещи никога не са ни трябвали.

- Да, като изключим онези два-три случая, когато са ни спасили живота.

- Това го взех предвид. Изучих всичко много внимателно и открих начин съществено да съкратим този безкраен списък. Малко поскитах, но намерих точно това, което е нужно за една експедиция. Открих единствената вещ, която ни е необходима.

Грегър тежко се надигна. Беше много по-висок от колегата си. Представи си сцена, след която Арнолд щеше да ходи насинен и бинтован, но успя да се сдържи.

- Арнолд - бавно каза той, - нямам представа какво си намерил, но мисля, че ще бъде в твой интерес да натовариш тези 2305 неща на борда, и то

колкото можеш по-бързо.

- Точно това не мога да направя. Похарчих парите. Но ти обещавам, че това чудо ще се изплати.

- Кое чудо?

- Единствената действително необходима вещ.

Грегър така и не изкопчи повече информация.

През целия дълъг път до космодрума Кенеди Арнолд тайнствено се усмихваше. Корабът им вече стоеше готов на стартовата площадка.

Арнолд тържествено отвори люка.

- Ето! Гледай и се любивай! Това е разковничето срещу всевъзможни беди!

Грегър се напъха вътре. Видя огромна машина с фантастичен вид. По нея в безпорядък бяха поставени всякакви циферблати, индикатори и лампички.

- Това пък какво е?

- Красива е, нали? - Арнолд нежно погали машината. - Изнудих Джо Космическият вехтошар да ми я даде на безценица.

Грегър въздъхна. Едно време и той си имаше вземане-даване с Джо. Това винаги водеше до печални последствия. Невъобразимите машини на стареца наистина работеха, но как - това е отделен въпрос.

- Няма да излетя с нито една от машините на Джо! - твърдо заяви Грегър. - Чудя се само дали ще я вземат за вторични суровини?

- Чакай малко! Нека ти демонстрирам как работи. Представи си, че сме някъде из космоса. Главният двигател изведнъж спира. Откриваме, че на третия панел гайката се е разхлабила и от вибрациите е изпаднала. Какво ще направим?

- Ще вземем нова гайка от тези 2305 предмета, които сме натоварили точно за такива извънредни случаи.

- Така ли? Само че не си включил в списъка такава гайка! - тържествено заяви Арнолд. - Проверих! И тогава?

- Тогава, тогава... Откъде да знам? Ти какво ще предложиш?

Арнолд отиде до машината, натисна големия бутон и произнесе ясно и отчетливо:

- Дуралексова гайка, вътрешен диаметър 120 милиметра.

Машината глухо забуча. Замигаха лампички. Един капак плавно се отмести и пред очите на съдружниците се появи блестяща нова гайка.

- Готово! - израдва се Арнолд.

- Виж ти! - Грегър не беше особено ентузиазизиран. - Вече знам, че прави гайки. Нещо друго?

Арнолд отново натисна бутона.

- Килограм пресни кренвирши.

Капакът се отмести - на плота имаше кренвирши.

- Да й бях казал да ги обели - заядосва се Арнолд. - Добре де, и така става.

Той натисна бутона.

- Графитна пръчка. Дължина един метър, диаметър 60 милиметра.

Този път капакът се отмести повече и се появи пръчката.

- Какво още може да прави? - попита Грегър.

- Ти какво искаш? Тигърче? Карбуратор? Двадесет и пет ватова крушка? Или дъвка?

- Искаш да кажеш, че може да направи всичко?

- Каквото си пожелаеш! Това е Конфигуратор! Я се пробвай!

Грегър опита. Набързо получи кофа питейна вода, ръчен часовник и двеста грама майонеза.

- Не е лошо, обаче...

- Какво "обаче"?

Грегър замислено поклати глава. От опит знаеше, че подобни новости никога не са толкова надеждни при експлоатация, колкото изглеждат на пръв поглед.

След малко натисна бутона и каза:

- Транзистор E1324.

Машината забръмча тихо, капакът се отмести и Грегър видя чисто нов транзистор E1324.

- Да-а, не е лошо - призна той. - Какво правиш?

- Беля кренвиршите - отговори Арнолд.

Изядоха ги с удоволствие. През това време получиха разрешение за старт и след един час вече бяха в космоса.

Отиваха на Денет IV - средно голяма, гореща, влажна и плодородна планета в съзвездието Сикофакс. Имаше само един недостатък - непрекъснатите валежи. Почти през цялото време на Денет се изливаше проливен дъжд, а в редките случаи когато преставаше се образуваше гъста мъгла. Поръчката им се състоеше в това да намалят валежите. Те напълно владееха способите за регулиране на климата. Това бяха чести проблеми за много от световите. Няколко дни - и всичко е наред.

Пътят мина спокойно, без произшествия. Отпред се появи Денет. Арнолд изключи автопилота и поведе кораба из гъстите облаци. Слойт беше широк цял километър. Скоро се показаха планинските хребети, а след още няколко минути корабът увисна над сучна сива равнина.

- Тукашният пейзаж има доста странен цвят - отбеляза Грегър.

Арнолд кимна, подкара кораба по спирала и акуратно го спусна. Накрая включи балансирите и изключи двигателя.

- Интересно. Тук няма никаква растителност - мислеше си на глас Грегър.

Само миг по-късно разбраха защо е така. Корабът замря за пет секунди, след което пропадна, прелетя петдесетина метра и рухна на истинската повърхност.

"Равнината" се оказа изключително плътна мъгла, каквато се среща само на Денет.

Колегите бързо откопчаха коланите, внимателно се опипаха и след като се убедиха в своята цялост, пристъпиха към оглед на кораба.

Неочакваното стромолясване от облаци се бе отразило направо катастрофално на старото корито. Радиото и автопилотът бяха напълно изпотрошени. Десет плочи от обшивката на двигателя бяха счупени. Най-лошото бе, че повечето елементи от системата за управление също бяха извън строя.

- Можеше да бъде и по-зле - оптимистично заключи Арнолд.

- Да - каза Грегър и се вгледа в мъглата. - Обаче следващия път ще е по-добре да използваме и приборите при кацане.

- Като ти кажа, че дори се радвам, няма да повярваш. Но сега сам ще се увериш колко полезно нещо е Конфигураторът. Започваме ли?

Направиха списък на изпотрошените части. Арнолд пристъпи към машината и натисна бутона.

- Плоча за обшивката на двигателя, размери 150 на 150 милиметра, дебелина 15 милиметра, сплав 342.

Конфигураторът набързо произведе поръчката.

- Трябват ни десет парчета - напомни Грегър.

- Знаем - отвърна Арнолд и натисна бутона. - Още веднъж от същото.

Машината остана безмълвна.

- Май трябва да повтора командата - реши Арнолд и удари с юмрук по бутона. - Плоча за обшивката на двигателя, размери 150 на 150 милиметра, дебелина 15 милиметра, сплав 342.

Конфигураторът не направи опит да заработи.

- Странно - промълви Арнолд.

- И още как - Грегър почувства как се обрива отвътре.

Арнолд пробва отново със същия успех. Замисли се за малко, после пак удари с юмрук бутона:

- Пластмасова чаша.

Машината произведе чаша от яркосиня пластмаса.

- Още една.

Конфигураторът сякаш не го чу. Арнолд поиска восъчна свещ - получи я.

- Още една восъчна свещ - заповяда той.

Машината не се подчини.

- Да-а, интересно. Трябваше да се сетя за тази възможност.

- Коя?

- Явно Конфигураторът може да произведе всичко, но в един екземпляр - отговори Арнолд и проведе още един експеримент, като накара машината да направи молив. Тя го произведе, но само веднъж.

- Чудесно! - побесня Грегър. - Трябват ни още девет плочи. А за системата за управление ни трябват четири абсолютно еднакви детайли. Как ще ги направим?

- Ще измислим нещо - безгрижно отговори Арнолд.

- Надявам се.

Навън започна да вали дъжд.

* * *

- Има само едно обяснение за идиотското държание на тая браква - каза Арнолд след няколко часа. - Според мен действа на принципа на удоволствието.

- Какво? - сепна се Грегър. Беше задрямал под приспивното барабанене на дъжда.

- Машината има нещо като разум. След като получи стимулираща команда, тя я превежда на езика на изпълнението и произвежда предмети в съответствие със заложената програма.

- Произвежда - съгласи се Грегър, - но само по един път.

- Да, но защо? Тук е ключът към проблема. Мисля, че се сблъскваме с фактора самоограничение, предизвикан от стремежа към удоволствие.

- Нищо не разбирам.

- Слушай сега. Тези, които са построили машината, не биха заложили в нея това ограничение. Единственото обяснение, до което стигам е, че при такава сложност машината придобива някои човешки черти. Тя изпитва наслада, когато произвежда все нови и нови предмети. След като направи изделието, губи към него всякакъв интерес и иска да сътвори нещо друго.

Това обяснение отново потопи Грегър в апатична дрямка.

- Машината иска да реализира целия заложен в нея потенциал. От тази гледна точка всяко повторение е напразна загуба на време.

- По-глупаво предположение още не бях чувал - каза Грегър. - Но нека допуснем, че си прав. Какво можем да направим?

- Не знам.

- Така и предполагам.

Вечерта Конфигураторът им произведе за ядене напълно приличен бифтек. За десерт имаше ябълков пай. Вкусната вечеря повдигна духа на двамата приятели за известно време.

- Заместители... - замислено каза Грегър и запали една цигара "Конфигуратор". - Ето това трябва да пробваме. Сплавта 342 не е единственият материал, от който може да се направи плоча за обшивката. Има и други сплави, които ще издържат до завръщането ни на Земята.

Не успяха да надхитрят Конфигуратора да им направи плоча от някаква феросплав. Казаха му да изготви бронзова и той я направи. Но след това отказа медна и оловна. Съгласи се за алуминиева, също за кадмиева, платинена, златна и сребърна. Плочата от волфрам беше уникално изделие. Чудеха се как изобщо е успял да я отлее. Грегър отхвърли плутония. Подходящите материали започнаха да се изчерпват. Арнолд се сети да използват свръхтвърда керамика. Последната плоча получиха от чист цинк.

Разбира се, плочите от благородни метали можеха да се разтопят. Все пак разчитаха, че при добро охлаждане ще издържат до Земята.

Цяла нощ работиха, едва сутринта успяха да отдъхнат и да изпият по един необичаен на вкус, но превъзходен коктейл "Конфигуратор".

На другия ден монтираха плочите. Кърмата на кораба заприлича на

персийски килим.

- Според мен изобщо не е лошо - възхити се Арнолд.

- Само дано издържат до Земята - по гласа на Грегър личеше, че не споделя ентусиазма на приятеля си. - А сега да видим какво ще правим със системата за управление.

Тук изникна истински проблем. Бяха разбити четири абсолютно еднакви детайли - крехки пластинки от стъкло и вплетени проводници. Заместители се изключваха.

Машината без колебание им подаде един детайл и с това приключи. Към средата на деня и двамата се чувстваха гадно.

- Някакви идеи? - попита Грегър.

- Засега нямам. Какво ще кажеш да хапнем?

Решиха, че им се яде наденица и си поръчаха. Конфигураторът побръмча малко и... нищо.

- Сага пък какво му стана? - Грегър беше бесен

- Точно от това се страхувах - отвърна Арнолд.

- От кое по-точно? Нали не сме поръчвали наденица?

- Да, ама кренвириши ядохме. И едното, и другото е колбас. Страхувам се, че Конфигураторът разбира от класификация.

- Тогава ще трябва да опитаме консервите - въздъхна Грегър.

Арнолд виновно се усмихна.

- Ами аз... Като купих Конфигуратора си помислих, че вече няма да имаме проблеми с храната и...

- Да не искаш да кажеш, че и консерви нямаме?

- Не съм купувал.

Върнаха се при машината. По време на полета бяха яли пъстърва и сега им бяха отказани всякакви ястия от водни обитатели. Със същият успех поискаха свинска пържола, агнешки бут и телешко печено.

- Явно е решил, че вчерашния бифтек е сложил точка на месото от бозайници - сети се Арнолд. - Това е интересно. Ако нещата продължават така, можем да разработим нова теория за видовете.

Той поръча печено пиле и този път Конфигураторът се задейства без проблеми.

- Еврика! - извика Арнолд.

- По дяволите! - изруга Грегър. - Трябваше да поръчаме пуйка!

На Денет продължаваше да вали. Около кораба имаше гъста мъгла.

Арнолд започна да смята нещо с калкулатора, а Грегър допи коктейла и безуспешно се опита да получи кашон с уиски. След като се убеди, че няма да го огрее, започна да реди пасианс.

След скромната вечеря с остатъците от пилето, Арнолд най-после свърши с изчисленията.

- Това може и да подейства - каза той.

- Кое по-точно?

- Принципът на удоволствието!

Стана и започна да се разхожда напред-назад.

- Щом машината е придобила човешки черти, тя би трябвало да има способност да се самообучава. Мисля, че бихме могли да я научим да изпитва удоволствие от многократното производство на един и същ предмет, по-точно на елемента от системата за управление.

- Поне си струва да опитаме - отзова се Грегър с надежда.

Приятелите започнаха преговори с машината. Арнолд настойчиво й нашепваше за прелестите на повторението. Грегър на висок глас разсъждаваше относно естетическата наслада при многократното производство на такива шедьоври, като елементите на системата за управление. Арнолд спомена за благоговейния трепет при безкрайното правене на едни и същи предмети. Отново и отново - същият детайл, от същият материал, дори със същата скорост. Екстаз! Грегър се отплесна да философства колко добре, колко хармонично съответства повторението на дизайна и способностите на машината. Дори сам си повярва, че повторението е много близо до ентропията, която от

механична гледна точка е самото съвършенство.

По непрекъснатото мигане и тракане можеше да се съди, че Конфигураторът слушаше внимателно. Когато на Денет настъпи прогизналото утро, Арнолд внимателно натисна бутона и даде команда да се направи нужния детайл.

Конфигураторът явно се колебаеше. Лампичките мигаха несигурно, стрелките на индикаторите трепкаха нерешително.

Накрая се чу прещракване, капакът се отмести и се показа вторият елемент от системата за управление.

- Ура! - извика Грегър и удари Арнолд по рамото.

Побърза да натисне бутона и даде команда за още един детайл.

Конфигураторът забуча силно и... не произведе нищо.

Грегър направи още един опит, обаче машината този път без колебание отказа да изпълни командата.

- Сега пък какво й стана? - недоумяваше Грегър.

- Всичко е ясно - отговори Арнолд. - Реши се на това, само за да разбере дали не се лишава от нещо приятно. Мисля, че никак не й допадна процеса "повторение".

- Машина, която не обича повторението! Не прилича на човешка черта...

- Май че е точно обратното - тъжно каза Арнолд. - Прекалено човешко е.

Наближаваше време за вечеря и затова решиха да изнудят Конфигуратора да им отпусне нещо ядивно. Не бе трудно да получат зеленчукова салата, макар и не толкова калорична. Машината им даде и малко хляб, но за месо и думя не можеше да става. Млечните продукти също отпаднаха, защото вече бяха яли сирене. Чак след един час и след безброй команди и откази бяха възнаградени с килограм бифтек от китово месо - явно Конфигураторът не беше съвсем сигурен за произхода му.

Веднага след вечеря Грегър се зае отново с монотонното повтаряне на песничката за радостите от еднаквата продукция. Конфигураторът мирно бръмчеше и от време на време премигваше с лампичките, за да покаже, че още слуша.

Арнолд се затрупа със справочници и се зае с разработването на нов план. След няколко часа усилена работа той изведнъж скочи и радостно извика:

- Знаех си, че ще го открия!

- Кое? - заинтересува се Грегър.

- Заместителя на елемента от системата за управление.

Той бутна книгата под носа на Грегър.

- Гледай! Един учен от Веднер II е създал това преди петдесет години. От съвременна гледна точка системата е нищо и никаква, но действа добре и ще пасне на кораба ни.

- Аха. А от какво е направено?

- Точно тук е хубавото. Направена е от особена пластмаса, която не може да се сбърка.

Арнолд натисна бутона и прочете описанието на системата.

Машината остана бездейна.

- Трябва да изготвиш система за управление тип Веднер! - извика Арнолд. - Ако не я направиш ще нарушиш собствените си принципи!

Натисна отново бутона и прочете ясно и отчетливо описанието.

Обаче Конфигураторът пак не се подчини.

Грегър бе осенен от смразяващо прозрение. Той бързо заобиколи машината и намери на задния й капак точно това, от което се страхуваше - табелка с данните на производителя, на която пишеше:

КОНФИГУРАТОР

КЛАС 3

ПРОИЗВЕДЕН ВЪВ ВЕДНЕРСКИТЕ ЛАБОРАТОРИИ

ВЕДНЕР II

- Явно вече са го използвали за тази цел - тъжно констатира Арнолд.

Грегър само въздъхна. Думите бяха излишни.

На вътрешните стени на кораба се появиха капки. Стоманените плочи на опашката бяха започнали да ръждясват.

Машината продължи да слуша лекции за ползата от повторения и нищо да не произвежда.

Проблемът с храната отново стоеше на дневен ред. Плодовете бяха забранени заради ябълковия пай. Не си струваше да мечтаят за месо, риба, млечни продукти и каши. Накрая все пак успяха да измолят жабешки бутчета, филе от игуана и печени шурци, приготвени по древна китайска рецепта. Но след като приключиха с гущерите, насекомите и земноводните разбраха, че повече храна няма да има.

И двамата се чувстваха страшно изморени. Продълговатото лице на Грегър заприлича на мумифицирано.

Навън непрекъснато валеше. Корабът все повече затъваше в тинестата почва.

Грегър бе осенен от гениална идея и се зае внимателно да я обмисля. Един нов провал би могъл окончателно да ги съсипе. Вероятността да успеят наистина беше нищожна, но защо да я изпускат?

Грегър бавно се приближи до Конфигуратора. Арнолд се изплаши от дивашкия блясък в очите му.

- Какво си намислил?

- Да дам на тая браква още една, последна команда - отвърна Грегър.

С трепереща ръка натисна бутона и нещо прошепна. В първия момент всичко остана спокойно. Внезапно Арнолд изкрещя:

- Дръпни се!

Машината се затресе и заподскача, лампичките бясно мигаха, стрелките на индикаторите се мятаха като луди.

- Какво й заповяда? - успя да надвика шума Арнолд.

- Да се възпроизведе!

Конфигураторът конвулсивно затрептя и изпусна облак черен дим. Приятелите се закашляха и едва си поеха въздух.

Когато пушилката се разнесе, видяха, че Конфигураторът си стои на мястото. Само боята беше тук-там олющена и някои индикатори бездействаха. До него, блестящ и миришещ на прясна смазка, стоеше още един Конфигуратор.

- Ура-а! - развика се Арнолд. - Спасени сме!

- Направих нещо много повече - уморено отрони Грегър. - Обезпечих нашето забогатяване.

След една седмица завършиха борбата с климата на Денет IV и с три Конфигуратора на борда отлетяха за космодрума Кенеди. Веднага след приземяването Арнолд се изнесе на бегом, скочи в едно такси и отиде първо до Кенъл стрийт, а после и в центъра на Ню Йорк. Свърши набързо работата и след два часа вече пътуваше обратно към кораба.

- Всичко е наред - каза той на Грегър. - Разговарях с няколко бижутери. Можем да продадем двадесетина големи камъка без да подбием пазарната цена. След това Конфигураторите ще трябва да се заемат с платината, после с... Какво има?

Грегър мрачно го гледаше.

- Нищо ли не забелязваш?

- Не - Арнолд се огледа.

До трите Конфигуратора стоеше четвърти.

- Произвел си още един? Няма страшно. Сега остава да им заповядаме да произведат по един диамант.

- Нищо не си разбрал! - тъжно каза Грегър. - Гледай!

Натисна бутона на най-близкия Конфигуратор и каза:

- Диамант!

Той се затресе.

- То... ти и твоят проклет принцип на удоволствието! - промърмори

Грегър.

Машината шумно завибрира и произведе... нов КОНФИГУРАТОР!!!

Последна редакция: 13-Дец-2000